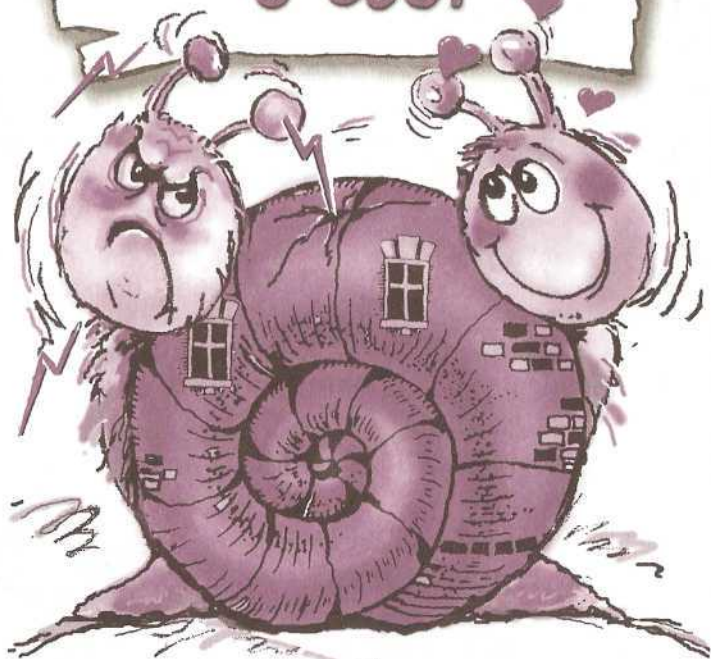

Як перемогти
насилльника
в собі

або
ЩО ТИ ЗНАЄШ
ПРО ЗЛІСТЬ

УКРАЇНЬСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ ПСИХОЛОГІВ

01004, Україна, Київ, вул.Горького, 4/2, тел. 234-83-68

Ми розповімо тобі про злість.

Коли ми говорили про неї, вона з'являлася перед нами з різними обличчями.

Виявляється, вона може бути веселою, сильною, слабкою і навіть трохи сором'язливою.

Вона може мати різні назви. Розумні дорослі називають її агресією і насильством, а діти поміж себе - психами, злістю, інколи її плутають із силою або й просто ніяк не називають, а бояться і намагаються уникнути. А ровесників, які відкрито виявляють це, називають просто дурнями.

Ми часто звинувачуємо себе, коли всередині звучать слова: "Ненавиджу...", "Краще б тебе взагалі не було...", "Я хочу вбити тебе..."

Що ти знаєш про злість?

Може вона твоя давня знайома, а можливо, ти ніколи не думав про неї.

Що ти згадуєш, коли думаєш про неї?

- Злитися - це погано.
- Негативні почуття потрібно стримувати.
- Коли когось охоплює злість - це страшно.
- Я не повинен злитися.

Ці твердження - як щит від злості. Люди вигадали їх, щоб захищатися від "поганих" почуттів.

Проте, коли ми користуємося цим щитом, важливо розуміти, що війна є війна.

Поки злість слабка і маленька - щит буде надійно охороняти нас. Коли вона велика і сильна - вона може зірвати щит і зруйнувати тебе і те, що тебе оточує.

Часто буває, що душа болить так, що хочеться розірвати, розбити все навколо. І тоді ми найчастіше намагаємося якось відійти від таких почуттів. Втікти так далеко, щоб ніколи не повертатися.

І це також спосіб захисту. Але що робити, коли ти біжиш, а злість наступає тобі на п'яти і не залишає тебе ні на хвилину?

Якщо ми відганяємо від себе злість і агресію, намагаємося приховати їх, тікаємо від них чи просто звикаємо вважати їх внутрішніми ворогами, то вони дійсно стають такими. Вони довго накопичуються, збираються силами, хочуть, щоб їх помітили. І вони можуть вирватися раптово в найбільш недоречний момент, завдавши болю нам самим і тим, хто нас оточує. Тоді злість стає дією.

Здавна люди намагалися скінчити війну миром. Можливо і для злості настав час викинути білий прапор? Та для початку варто хоча б повернутися до неї, перестати обзивати її гидкими словами і подивитися, що ж важливе вона намагається розповісти нам про нас самих.

Найчастіше ми чуємо, що агресія - це погано. Але ж у неї є початкова суть. Її можна визначити як "сліпий імпульс до самоствердження, до вираження всіх складових своєї істоти без розбору і виключень, без будь-якої думки про наслідки, без будь-якого врахування інших". Насправді, це сильна природна енергія, що може бути як руйнівником, так і будівничим.

Всі сили природної енергії, всі сили природи нейтральні.

Сила вітру, енергія сонця, атома, річок може породжувати катастрофи, а може запобігти їм. Вона може вбивати, а може захищати.

Це сумно, але насправді - люди досягли більших успіхів у підкоренні і використанні енергії сонця і річок, ніж у керуванні власною агресією і злістю.

Якщо ти думатимеш про агресію як про енергію - це допоможе тобі дати їй раду. Просто треба знайти гарний і безпечний шлях використання надлишку енергії, яку дає злість.

Як поводить себе твій організм, коли ти злишся?

Коли ти відчуваєш загрозу для свого благополуччя - хтось тебе штовхає, чи робить сердите зауваження, чи перед тобою тест, до якого ти відчуваєш себе невідповідним - твоє тіло автоматично починає рухатися швидше. Ці фізичні реакції чудові, коли потрібні фізичні дії в ситуації небезпеки, коли ти можеш бігти або опиратися - але більшу частину часу ти не можеш цього робити.

Коли батьки сварять тебе або ти пишеш в класі контрольну, - ні опір, ні втеча від ситуації не підходять. Тому, що при цьому почуття нікуди не діваються, і злість залишається всередині.

Твоє серце починає битися швидше, пульс прискорюється, дихання пришвидчується і стає поверхневим, в тебе з'являються "метелики в животі" і твої долоні пітніють.

Що ти можеш з цим зробити?

Спочатку давай виділимо, що є:

- злі думки,
- злі почуття,
- злі та агресивні дії.

Ми часто повторюємо слово "почуття". Це не випадково, тому, що часто-густо виявленню злості та насильства передують сильні почуття.

- ♦ **Пам'ятай, що злі та агресивні почуття і думки бувають у всіх людей.**
- ♦ **Коли вони з'являються, це означає, що ми не можемо отримати чи відстояти щось дуже важливе для себе.**

Що ми не можемо отримати і що може викликати у нас агресивні почуття і провокувати агресивні дії?

1 Увагу оточуючих

Уявіть собі хлопчика, який прийшов до школи. Відразу він вдарив одного-іншого, відняв щось у дівчинки, і сів на парту. Хай багато хто не любить його за це, проте всі навколо знають, що він є на світі.

2 Повагу до себе

(наприклад, ти хочеш щось довести)

Тобі кажуть, що ти ще не доріс (не доросла), щоб мати свою думку. Нав'язують тобі стиль одягу, думку про твоїх друзів, вибирають за тебе, чим тобі займатися. І ти починаєш кричати на батьків, зухвало поводитися з вчителями, палити і затримуватися, нікого про це не попередивши, щоб довести, що щось значиш у цьому житті. І їм доведеться терпіти тебе таким.

3 Безпеку

Здається, що найкращий спосіб захисту - це напад. Ти можеш помітити, що коли ти відчуваєш себе в небезпеці, ти поводиш себе агресивно, щоб оточуючі зрозуміли, що тебе не треба зачіпати.

До того, що ми не можемо отримати, можна ще віднести:

- впевненість;
- відчуття власної сили;
- самостійність;
- або ще щось, що потрібно саме тобі і про що не знає ніхто.

**Ось, що може спровокувати твій гнів.
Подумай, як ти можеш отримати те,
що для тебе важливо, іншим способом.**

Важливо розуміти, що **завжди є вибір**. Ти можеш продовжувати робити те, що ти робиш, якщо це тебе влаштовує, а можеш спробувати ще щось.

Якщо ти глузуєш, б'єш, принижуєш тих, хто тебе оточує, вони, може, й будуть слухати і робити те, що хочеш ти.

Але при цьому вони будуть:

- ✓ **боятися тебе;**
- ✓ **уникати;**
- ✓ **вважати тебе сильнішим;**
- ✓ **ненавидіти.**

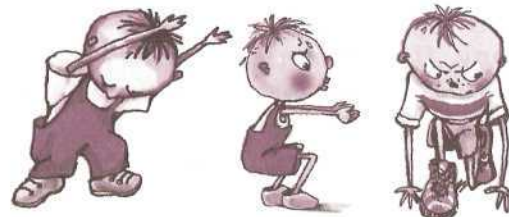
Але вони навряд чи будуть:
поважати тебе;
любити;
розуміти тебе.

Чи цього ти хочеш?

Що ти можеш зробити, аби «випустити пар»?

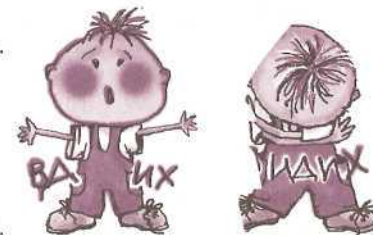
- ◆ **Побити боксерську грушу** (її може замінити подушка), порвати газету.
- ◆ Одним із варіантів можуть бути **заняття спортом.**

- ◆ **Ти можеш покричати там, де тебе ніхто не почує** і не заважатиме - викричати все, що накопало в тебе на душі - це буде безпечно і для тебе, і для тих, хто тебе оточує.

- ◆ Якщо ти не можеш піти і злість закипає в тобі - **зверни увагу на своє дихання.** Воно може стати уривчастим і неглибоким. Спробуй почати дихати глибоко і рідко. Коли ти відновиш спокійне дихання, твої почуття трохи заспокояться.

- ◆ **Не зоставляйся зі своїми почуттями наодинці.** Знайди когось, кому ти довіряєш, хто тебе вислухає і не осудить. І розкажи йому про свою злість і свій біль.

**Коли ми стримуємо почуття в собі —
вони накопичуються.**

Коли ми говоримо про них - ми відчуваємо полегшення,
у нас звільняється місце для інших почуттів.

♥ **Зупинися і спробуй зрозуміти**, чого ж ти хочеш насправді. Та це, напевне, найскладніше. Якщо ти зможеш знайти психолога чи соціального працівника, звернися до них за допомогою.

♥ **Згадай, що злість - це енергія. А енергію можна спрямувати** в різні русла. Коли ти сердишся на когось, ти можеш всю енергію цієї злості спрямувати на якусь справу - те, що ти довго не міг або не хотів робити, що тобі не подобається. Це може бути ненависне прибирання або прання, чи ще щось. Віддай цим своїм ворогам всю свою злість, що накопичилась.

♥ **Ти можеш намалювати свої почуття і написати листа** людині, на яку ти злишся (і зовсім не обов'язково відсилати цей лист. Головне, висловити в ньому все, що ти хочеш). Справа не в тому, відчувати чи не відчувати злість. Справа в тому, в яких формах ти її виражатимеш.

Пам'ятай, що вибір завжди є. І його робиш ТИ.

В кінцевому рахунку, саме від тебе залежить,
як ти ставишся до світу і як світ ставиться до тебе.

**Тобі вирішувати — бути насильником над собою
і над іншими чи шукати інших шляхів.**

Автори - К.Бабенко, І.Дідковська
Керівник проекту - В.Бондаровська
Дизайн - М.Гейко

**УКРАЇНЬСЬКА
АСОЦІАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ ПСИХОЛОГІВ**

01004, Україна, Київ, вул. Горького, 4/2, тел. (044) 234-83-68